

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Politikatudományi Doktori Iskola

Pokornyi Zsanett

**Legitimitás és a kollektív cselekvés motivációi: az adómorált
befolyásoló tényezők**

Doktori értekezés

Tézisek

Témavezető:
Dr. Boda Zsolt
egyetemi tanár

ELTE **ÁJK**
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

1. Értekezés témája, célkitűzései.....	3
2. A dolgozat felépítése és a vizsgálat módszerei	6
3. Az értekezés kutatási kérdései és eredményei.....	8
4. Az értekezéshez kapcsolódó tudományos ösztöndíjak.....	11
5. Az értekezéshez kapcsolódó publikációk.....	11
6. Az értekezéshez kapcsolódó konferencia-előadások	12
7. A téziszfűzetben hivatkozott irodalom listája	14

1. Értekezés témája, célkitűzései

Doktori értekezésem a magyar adófizetési motivációkat vizsgálja. A kutatás fókuszja ezen belül is az adófizetés során érvényesülő morális megfontolásokra helyeződik, melyet a szakirodalom *adómorálnak* nevez (lásd Feld és Frey, 2002; Alm és Torgler, 2011; Dwenger és szerzőtársai, 2014).

Benno Torgler definíciója szerint az adómorál „(...) az adófizetésre irányuló erkölcsi kötelességként, valamint abba vetett hitként értelmezhető, hogy a befizetett adók révén az egyén hozzájárulhat a társadalom fejlődéséhez” (Torgler, 2003:4). Ez tehát egy belső késztetés, mely az emberek saját közösségük iránt érzett felelősségében gyökerezve emeli lelkiismereti kérdéssé az adók befizetését. Ha e késztetés erős, az emberek nem valamilyen külső kényszer, például szigorú büntetések hatására, hanem önkéntesen hajlandók betartani a szabályokat. Az adómorál tehát az *önkéntes jogkövetési hajlandóság* egy forrása (*voluntary compliance*, lásd Clark és szerzőtársai, 2020; Martela és szerzőtársai, 2021).

Az *adófizetési motivációk* azonban bonyolult hálózatot alkotnak. Az adófizetőket az egyéni haszonszerzés lehetőségei (Becker, 1968; Allingham és Sandmo, 1972) ugyanis éppúgy szabálykövetésre ösztönözhetik, mint a másoknak való megfelelési vágyuk (Kahan, 2002), vagy az, ha befizetett adójuk révén hozzájárulhatnak a kollektív szolgáltatásokhoz (lásd Torgler és Schneider, 2009). A különböző adófizetési motivációk tehát együttesen vannak jelen a mindenkori társadalomban, közöttük azonban nincs tökéletes egyensúly – van, mikor az önérdékkövetés a meghatározó, míg máskor a társadalom iránt érzett felelősség domináns. Disszertációm érvelése szerint azonban az önkéntes adófizetésre irányuló hajlandóság meghatározó a mindenkori jogkövetésben (lásd Hoffmann és szerzőtársai, 2008; Kirchler és szerzőtársai, 2008; Gangl és szerzőtársai, 2015), mely egyik kulcsfontosságú motivációja az adómorál (lásd Torgler, 2003, 2007; Alm és Torgler, 2011).

Dolgozatom kiemelt célja az adómorál jelentőségének megvilágítása. Így például, érvelésem szerint a morális megfontolások hozzájárulhatnak a *kollektív szolgáltatások minőségének javításához*, az önkéntes jogkövetési hajlandóság egy forrásaként a *kikényszerítő eszközök nélkül is szabálykövetésre ösztönözhetnek*, de a *kormányzati hatalom megőrzését* is segíthetik. Amennyiben ugyanis a kormány a kollektív érdekeket szolgáló intézkedéseket vezet be és tart fenn a közösség számára, amely iránt az adófizetők is felelősséget éreznek, az állampolgároknak is érdekükben áll, hogy ezt a munkát folytassa. Mindehhez pedig támogatásuk révén, például a választások során a kormánypárt(ok)ra leadott szavazatokkal, valamint jogkövetéssel is hozzájárulhatnak (lásd Modugu és szerzőtársai, 2012).

Az adómorál azonban összetett jelenség. Egyfelől, *egyéni erkölcs* – megmutatja, hogy az emberek morális kötelességüknek érzik-e az adók befizetését vagy sem (Torgler, 2003, 2007; Torgler és Schneider, 2009). Másfelől, a társadalomban általában erős a reputáció, a reciprocitás (ezekről a kérdésekről lásd Kahan, 2002), valamint a társadalmi normák (Braithwaite, 2003) szerepe, az adómorál így nagy eséllyel csak akkor érvényesülhet, ha az adófizetést az egyén saját közössége is a helyes viselkedési formaként fogadja el, melyben mindennapi tevékenységeit, így a jogkövetést is végzi. Az adómorálnak tehát egyfajta *kollektív tudásként* is szükséges megjelennie (lásd Miller és Makela, 2005; Gilbert, 2006).

Dolgozatom az adómorál erősítését célzó kormányzati eszközökkel is foglalkozik, melyeket Margaret Levi (1998, azonban már az 1988-ban először kiadott nagyhatású *Of Rule and Revenue* c. könyvében is megjelent), majd nyomán Jeffrey F. Timmons (2005) munkásságához köthető ún. *fiskális szerződés* elmélete mentén vizsgálja. Levi (1988, 1998) és Timmons (2005) szerint ugyanis a mindenkori kormány és az adófizetők között létezik egy hallgatólagos megállapodás, ez a fiskális szerződés, mely a kormányt a közösségi szükségleteket szolgáló közpolitikai intézkedésekre és az állampolgári jogkövetés biztosítására, míg az embereket az ehhez való hozzájárulásra, tehát adófizetésre kötelezi.

A közösségi szolgáltatások fenntartása, valamint az állampolgári jogkövetés biztosítása, mint feltételek, arra utalnak, hogy a fiskális szerződés a társadalmi felelősségvállalásban, valamint az abból eredő adómorálban gyökerezik. A kormány azonban feltehetően csak úgy lehet képes az adómorál sikeres befolyásolására, ha az általa alkalmazott eszközök garanciát nyújtanak az adófizetők számára, hogy a kollektív szükségleteket szolgáló közpolitikai intézkedéseket vezet be és tart fenn, de arra is, hogy biztosítja a jogkövetést – akár kikényszerítés árán is (lásd Alm és Torgler, 2011). A korábbiakban idézett szakirodalom alapján pedig arra juthatunk, hogy e garanciát a kormány *legitimitása* révén vállalja. Ez ugyanis biztosítékot jelenthet az emberek számára, hogy a kormány képes betartani a fiskális szerződés keretein belül létrejött együttműködés rá eső feladatait (Beetham, 1991; Levi és szerzőtársai, 2009; Tyler, 2006) – jól gazdálkodik tehát a befizetett adókkal, így pénzük jó helyre kerül (Tyler, 2009).

A fiskális szerződés elmélete azonban azt is feltételezi, hogy a megállapodás során a kormány legitimitása nem egyetlen eszköz, hanem egy átfogó, egymást kiegészítő jelleggel működő eszközrendszer révén érvényesülhet. Ennek egyik ága a szakirodalomban sokat vizsgált *kormányba vetett bizalom* lehet, mely egyfajta általános bizalomként értelmezhető. Megmutatja tehát, hogy a megállapodás keretein belül a legitimitás hogyan hat a morális

megfontolásokra – befolyása magas, esetleg további erősítésre szorul (lásd fentebb, valamint Scholz és Lubell, 1998; Alm és Torgler, 2006).

Levi (1988, 1998) és Timmons (2005) elméletén keresztül azonban a kormány közpolitika-alkotás során alkalmazott eszközeire is rávilágíthatunk, mely olyan intézkedések jelentőségére mutathat rá, mint a kollektív szolgáltatások minősége, a kommunikáció vagy a jogszabályi környezet. Ezeket az eszközöket a Fritz W. Scharpf (1999) által jegyzett, a jogkövetési irodalomban máig meghatározó, ún. *input- és output legitimitás elmélete* mentén vizsgálom. Scharpf szerint ugyanis a legitimitásnak két fő csoportja, vagy ahogyan nevezte, dimenziója létezik. Az első az ún. *input legitimitásé*, amely azt mutatja meg, hogy a kormány képes-e hatékonyan becsatornázni az állampolgári szükségleteket és véleményeket a közösségi szolgáltatások kidolgozása- és értékelése során, vagy legalábbis meg tudja-e győzni az embereket arról, hogy a tervezett intézkedések a társadalom érdekeit és nem a kormány önkényes céljait szolgálják. A legitimációs eszközöknek azonban egy ún. *output dimenziója* is létezik. Hiába veszi ugyanis a kormány figyelembe az emberek véleményét a döntés-előkészítésben és a megvalósítás során, írja Scharpf, ha az elméletben jól működő kollektív szolgáltatásokat nem képes jó minőségű intézkedésekbe interpretálni, ha a jogszabályi keretek homályosak, vagy a végrehajtás problémákba ütközik, legitimitása nagy valószínűséggel csökkenni fog – mely végül a morális megfontolásokat is gyengítheti. Scharpf (1999) nyomán dolgozatomban öt legitimációs eszközt vizsgálok: *kormányzati kommunikáció, állampolgári vélemények becsatornázása (input-orientált legitimációs eszközök), kollektív szolgáltatások minőségével kapcsolatos állampolgári percepciók, jogszabályi keretek és végrehajtás (output-orientált legitimációs eszközök).*

Feltételezem azonban, hogy a bizalom, valamint az input- és output legitimációs eszközök adómorálra gyakorolt hatásai erősen függnék attól a politikai-, társadalmi- és gazdasági környezettől, amelybe beágyazódtak (lásd Phelan, 2006). E feltevés így az esetkiválasztás kérdéséhez vezet át. Disszertációm a *magyar adófizetők* esetében figyeli meg a kormányzati legitimitás adómorálra gyakorolt hatásait. A Fidesz-KDNP pártszövetség 2010-ben aratott választási győzelmét követően ugyanis illiberális rendszert épített ki (lásd Bozóki, 2012; Böcskei és Szabó, 2019). Az új rezsimben a politikai és a gazdasági folyamatok erős centralizációja kezdődött, mely többek között a választási rendszert, a közigazgatási struktúrát, az Alkotmánybíróság működését, de a törvényhozást is érintette (lásd Boda és Patkós, 2018). Keveset tudunk azonban arról, hogy a 2010 utáni politikai-, társadalmi-, és gazdasági környezetben milyen szerepet tölt be az adófizetési morál a jogkövetésben, de arról is, hogy a bizalom és az input-, output legitimációs eszközök milyen hatást gyakorolnak az adófizetési

motivációkra (ezekről a kérdésekről lásd Méder és Simonovits, 2012; Bartha és Boda, 2016). Disszertációm célja így kettős: egyfelől megvilágítani az adómorál magyar adófizetésben betöltött jelentőségét, másfelől pedig megfigyelni, hogy a kormányzati legitimitás az általam vizsgált eszközökön keresztül hogyan érvényesül a morális megfontolások befolyásolása során – hatása jelentős-e vagy szerepe elhanyagolható.

2. A dolgozat felépítése és a vizsgálat módszerei

Disszertációm három fő részre, elméleti keretre, a választott eset bemutatására, valamint empirikus elemzésre tagolódik. Az első rész az elméleti keretet tárgyalja, mely további két részre bomlik. A dolgozat a szakirodalom által feltárt jogkövetési motivációk, a *kikényszerített jogkövetés*, a *közömbösség*, valamint a *morális megfontolások vezérelte szabálykövetés* bemutatásával nyit, a rájuk adható kormányzati válaszokat tekinti át, valamint a morális megfontolások jelentőségének alátámasztására is kísérletet tesz. A kikényszerített jogkövetést, valamint a közömbösséget tárgyaló alfejezetek az esetükben fellépő problémák megvilágításával zárulnak. A fejezet harmadik, egyben záró szakasza a morális megfontolások vezérelte jogkövetésről, valamint a kormányzati legitimitás erre gyakorolt hatásairól szól. A motiváció főbb jellemzőinek áttekintését követően a fiskális szerződés elméletére alapozva járom körül a mindenkori kormány és az állampolgárok között fennálló hallgatólagos együttműködési megállapodás jellemzőit. Itt először a legitimitás bemutatására vállalkozom, majd a fejezet zárásaként a dolgozatban vizsgált legitimációs eszközök, a kormányba vetett bizalom, valamint az input- és az output intézkedések (Scharpf, 1999) morális megfontolásokban betöltött szerepéről lesz szó. Végül Tom Tyler (2009) munkája nyomán a legitimitás jogkövetésben tapasztalható előnyeit tekintem át.

A második fejezet az adófizetés során érvényesülő motivációkkal és befolyásoló tényezőivel foglalkozik. A szakirodalom itt elsősorban az adófizetési hajlandóság kérdéskörét, valamint az arra adható intézményi válaszokat világítja meg, az adómorál jelenségének kibontását megelőzően így disszertációm is a közöttük fennálló kapcsolat, továbbá az általam problematikusnak vélt pontok bemutatásával indít. Itt érintem többek között a *kikényszerített adófizetés elméletét* (Becker, 1968; Allingham és Sandmo, 1972), valamint az annak alternatívájaként szolgáló úgynevezett *csúszós lejtő értelmezési keretet* is (Kirchler és szerzőtársai, 2008), melyben már a bizalom szerepe is előtérbe kerül. A következő részben a *csúszós lejtő értelmezés kibővített modelljét* (Wahl és szerzőtársai, 2010) tárgyalom, majd a fejezet az intézmény által nyújtott szolgáltatással, az ún. *procedurális méltányossággal* foglalkozó kutatások áttekintésével zárul (lásd Murphy, 2004).

A negyedik fejezet az *adómorál* meghatározásával nyit. Itt a morális megfontolásokról, mint *egyéni erkölcsről*, valamint, mint *kollektív tudásról* lesz szó, majd a témában készült legfontosabb empirikus kutatásokat is bemutatom. Ezt követően a kormány adófizetésben betöltött szerepére térek át, melyet a korábbiak alapján a fiskális szerződés elmélete mentén vizsgálok. A kormány és az adófizetők közötti viszonyrendszer kibontása érdekében először a kormányba vetett bizalommal foglalkozom, melyet az input- és az output-orientált eszközök főbb jellemzőinek áttekintése követ. Ez utóbbi során külön-külön mutatom be az *állampolgári véleménynyilvánítás*, a *kommunikáció (input legitimitás)*, valamint a *közösségi szolgáltatások minőségével kapcsolatos állampolgári percepciók*, a *jogszabályi keretek* és a *végrehajtás (output legitimitás)* általam feltételezett érvényesülési lehetőségeit az adómorálban.

A következő fejezet a vizsgált eset, *Magyarország* tekintetében mutatja be a legitimitás és az adómorál összefüggéseit. Az elmúlt évtized politikai-, gazdasági-, és társadalmi környezetében tárgyalja a bizalom, valamint az input- és az output legitimitás magyar morális megfontolásokban betöltött szerepét. A következő fejezetben a felállított kutatási kérdéseket ismertetem, melyeket a dolgozat záró szakaszában bemutatott módszertani eszközök segítségével vizsgálok.

A választott módszertan két részből áll. Egyfelől, egy *online kérdőíves kutatásból (kvantitatív szakasz)*, mely keretein belül ötszáz fő lekérdezésére került sor. A vizsgálat során a függő változót az adómorál jelentette, míg a független változókat a kormányba vetett bizalom (kormány általános legitimitása), az input- és az output-orientált kormányzati eszközök (legitimitás közpolitika-alkotás szakaszaiban tapasztalható hatása), valamint egyéb kontroll (például demográfiai) változók adták. A függő és a független változók között feltételezett kapcsolatot egy regressziós elemzés segítségével figyeltem meg.

A kérdőíves kutatás zárt kérdéseire adott válaszok mögött húzóó motivációk vizsgálata érdekében kutatásom egy *fókuszcsoporthoz vizsgálatot* is tartalmaz (*kvalitatív szakasz*), mely keretein belül az egyetem mellett munkavállalókat, a köztisztviselőket (itt két csoportot is felállítottam), valamint a piaci szférában dolgozókat kérdeztem adófizetési motivációikról. A beszélgetések az ún. *vignette módszertan alap gondolatára* építve (lásd Barter és Renold, 1999) hipotetikus környezetben zajlottak. Az adófizetési motivációk ugyanis a társadalomtudományi kutatások egy rendkívül érzékeny területét adják, mely miatt a következményektől (például a büntetéstől) való félelem a tapasztalatok szerint az őszinte vélemények elhallgatására vagy eltorzítására ösztönözhetik a kutatás résztvevőit (Rossi és szerkesztőtársai, 2013). A hipotetikus történetek azonban e félelmet csökkenthetik le, hiszen a beszélgetések során a csoporttagok nem a valós történésekről és cselekedeteiről számolnak be, hanem fiktív helyzetekre adnak

fiktív válaszokat (Harrits és Moller, 2020). Az általam választott módszer azonban *nem vignette kutatás*, pusztán annak alapgondolatára épít, a fókuszcsoportok ugyanis nem döntési helyzeteket mutatnak be (a vignette módszeréről lásd Hughes és Huby, 2002). Az adómorál alulkutatottsága ugyanis indokoltá teszi, hogy a jogkövetést érintő döntéseken túl az embereket a jogrendszerről, a kormányzásról, valamint az adófizetésről alkotott véleményéről is megkérdezzem.

3. Az értekezés kutatási kérdései és eredményei

Disszertációm három *kutatási kérdést* vizsgál. Az első az *adómorál szintjével* (K1), míg a második *a kormányba vetett bizalom morális megfontolásokra gyakorolt hatásaival* (K2) foglalkozik. A harmadik a legitimitás érvényesülési módjaira fókuszál, *a bizalom*, valamint *az input- és az output-orientált legitimációs eszközök* kérdéskörét érinti. A szakirodalom alapján azonban ez utóbbi öt eszköz mentén épül fel, mely miatt *a harmadik kutatási kérdés öt alkérdésre tagolódik* (K3a, K3b, K3c, K3d és K3e). Mindezek alapján, dolgozatomban az alábbi kérdéseket vizsgálja:

Magas adómorállal rendelkeznek-e az adófizetők Magyarországon? (K1)

Hogyan befolyásolja a kormányba vetett bizalom az adómorált Magyarországon? (K2)

Hogyan befolyásolja a kormányzati kommunikáció az adómorált Magyarországon? (K3a)

Hogyan befolyásolják az állampolgári véleménynyilvánítás becsatornázását szolgáló eszközök az adómorált Magyarországon? (K3b)

Hogyan befolyásolják a kollektív szolgáltatások minőségével kapcsolatos állampolgári percepciók az adómorált Magyarországon? (K3c)

Hogyan befolyásolják a jogszabályi keretek az adómorált Magyarországon? (K3d)

Hogyan befolyásolja a végrehajtás az adómorált Magyarországon? (K3e)

Az első kutatási kérdés (K1) esetében az eredmények az adómorál jelentőségét húzzák alá a magyar adófizetésben. Az online survey alapján készített leíró statisztikák például azt mutatják, hogy az emberek többsége (a megkérdezettek 70,4 százaléka) teljes mértékben elfogadhatatlannak tartja az adócsalást, tehát magas adómorállal rendelkezik. Hasonló eredményeket kaptam a fókuszcsoportos vizsgálat esetében is. A beszélgetések alapján ugyanis az egyetemi hallgatók, a köztisztviselők, valamint a piaci szférában is hasonló véleménnyel bírnak a törvénysértésekről, mint ami a kérdőíves vizsgálatomból kirajzolódott. Mindemellett azonban, a motivációk esetében elvégzett mélyfúrás a szakirodalom által hangsúlyozott másik

fontos pontra is rávilágított: bár az adómorál fontos, nem ez az egyedüli adófizetési motiváció, a dolgozatomban szintén tárgyalt kikényszerített jogkövetéssel, valamint a közömbösséggel együtt létezik.

A második kutatási kérdés (K2) esetében az eredmények a kormányba vetett bizalom adómorálra gyakorolt hatásainak jelentőségére világítottak rá. Regressziós vizsgálatom például egyértelműen megmutatta: a magyar adófizetők esetében az kormányba vetett bizalom pozitív hatással bír az adófizetés során érvényesülő morális megfontolásokra. Minél erősebb tehát a kormányba vetett bizalom, annál magasabb lesz az adómorál is – az erősebb bizalom így magasabb adómorállal korrelál, míg az alacsonyabb bizalommal rendelkezőknek a morális megfontolásaik is alacsonyabb szinten állnak. A fókuszcsoportos beszélgetések e képet árnyalták tovább, mikor megmutatták: bár a bizalom valóban fontos, szerepe nem kizárólagos – a kormány szigorú büntetések és gyakori ellenőrzések (lásd fentebb), valamint más legitimációs eszközök révén is befolyásolhatja a morális megfontolásokat. A kapott eredmények így az input- és az output legitimációs eszközökre vonatkozó kutatási kérdésekre vezetnek át.

A kormányzati kommunikáció (K3a), valamint a jogszabályi keretek (K3d) adómorálra gyakorolt hatásairól szóló eredmények például azt mutatják, hogy e vizsgált eszközök jelentős szerepet vállalnak a morális megfontolások befolyásolása során. Regressziós elemzésem szerint például, azok az adófizetők, akik szerint a kormányzati kommunikáció transzparens és őszinte (úgy gondolják, hogy a kormány nem használja fel a különböző kedvezményeket, hogy elterelje a figyelmét más közpolitikai döntésekről; a magyar közpolitika-alkotásban lásd Sebők és Boda, 2021; Szabó és szerzőtársai, 2021), valamint, akik egyetértenek azzal, hogy a magyar törvények mindannyiunk érdekeit szolgálják, magasabb adómorállal is rendelkeznek. A kommunikáció, valamint a jogszabályi környezet azonban a fókuszcsoportos vizsgálatokban is, mint kiemelt legitimációs eszközök jelentek meg. Így például, az egyetemi hallgatók, a köztisztviselők, valamint a piaci szektorban dolgozók is egyetértettek abban, hogy a morális megfontolásokat jelentősen befolyásolhatja, hogy a kormány hogyan tálalja közpolitikai céljait, valamint a már meghozott döntéseket az emberek számára – mire helyez hangsúlyt és mire nem, sikeresen kiemeli-e a kollektív szolgáltatások társadalmi hasznosulásait, milyen eredményeket húz alá, valamint, hogy mindehhez az adófizetés jelentőségét hogyan társítja. Ha ugyanis az emberek azt látják, hogy a befizetett adók is jó helyre kerülnek, vagy, ha úgy érzik, hogy hozzájárulásuk fontos a kormány számára, az nagy eséllyel jogkövetésre ösztönzi őket.

Az állampolgári véleményeket becsatornázó eszközök (K3b) adómorálra gyakorolt hatásairól szóló eredmények azonban azt mutatják, hogy azok rendelkeznek magasabb

adómorállal, akik úgy gondolják, hogy a kormány nem figyel oda az emberek véleményére. E meglepő eredmény nagy valószínűséggel a Nemzeti Konzultációval kapcsolatos bizonytalanságokból következhet: az emberek feltehetően még mindig nem biztosak abban, hogy a kormányzati kérdőív valóban hatékonyan csatornázza be az emberek véleményét, vagy a Fidesz centralizációs törekvései nyomán esetleg politikai célokat szolgál – mely bizonytalanságokra a szakirodalom is kitér (lásd Batory és Svensson, 2019). A fókuszcsoporthoz vizsgálat során a fentiekhez hasonló bizonytalanságot tapasztaltam. Míg az egyetemi hallgatók a kormányzati eszközt a morális megfontolások kiemelt befolyásoló tényezőjeként jelölték meg, a piaci szektor munkavállalói csak érintőlegesen beszéltek róla, a köztisztviselők pedig egyáltalán nem utaltak szerepére.

Végül, regressziós elemzésem során a kollektív szolgáltatások minősége (K3c), valamint a végrehajtás (K3e) esetében nem találtam szignifikáns kapcsolatot az adómorállal. Úgy tűnik tehát, hogy a zászlóshajó közpolitikai intézkedések kizárólagossága, az adóhatóságok és az állampolgárok közötti interakciók hiánya, valamint a kormány intézmények felett gyakorolt szoros felügyelete a fenti eszközök élet veszi el az adómorál befolyásolása során.

A fókuszcsoporthoz beszélgetések alapján a vizsgált munkaerőpiaci csoportokban az output legitimációs eszközökkel kapcsolatos vélemények eltérnek egymástól. A kollektív szolgáltatások minőségét és a jogszabályi kereteket például a köztisztviselők a legfontosabb kormányzati eszközökként emelték ki, az egyetemi hallgatók azonban csak érintőlegesen beszéltek hatásairól, míg a piaci szektorban dolgozók egyáltalán nem találták fontosnak azokat. A végrehajtás esetében hasonló eredményeket tapasztaltam: míg az egyetemi hallgatók esetében az adóadminisztráció szerepe elhanyagolható volt, a köztisztviselők, valamint a piaci szektorban dolgozók egybehangzó véleménye alapján az adóhatóság fontos szerepet tölt be a jogkövetési motivációkban, adómorálra gyakorolt hatásainak erőssége azonban elsősorban a kormány megítélésének változásainak függvénye lehet.

4. Az értekezéshez kapcsolódó tudományos ösztöndíjak

2022/2023. tanév első szemeszter – Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézet – Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíj (ÚNKP)

2019/2020. tanév – Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézet – Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíj (ÚNKP)

2018/19. tanév első szemeszter – Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézet – Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíj (ÚNKP)

5. Az értekezéshez kapcsolódó publikációk

Megjelenés előtt álló kéziratok

Pokorny Zsanett és Barczikay Tamás (folyóirathoz benyújtott kézirat): The Role of Legitimacy in Shaping Tax Morale: The Case of Hungary's Illiberal Regime.
Folyóirat: *Socio-Economic Review*

Pokorny Zsanett és Barczikay Tamás (folyóirat által elfogadott kézirat, megjelenés: 2023. január): Válságkommunikációs stratégiák a magyar közpolitika-alkotásban: Miniszterelnöki beszédek a koronavírus első két évében. *Politikatudományi Szemle*, 2022/4.
(A tanulmány elméleti kerete a disszertáció Input legitimitás eszközei a magyar adófizetésben: A kormányzati kommunikáció c. fejezetéből építkezik)

Pokorny Zsanett: Input és output legitimitációs eszközök a magyar adófizetésben (munkacím): benyújtás előtt álló kézirat, várható benyújtás: 2023. január, Folyóirat: *socio.hu* (Társadalomtudományi Szemle)

Megjelent publikációk

Pokorny Zsanett (2019): Legitimitás és a kollektív cselekvés motivációi: az adómorált befolyásoló tényezők. *Politikatudományi Szemle*, 28:2. 81-97.

Pokorny Zsanett (2020): Eszközök és stratégiák az adófizetésben. *Themis: AZ ELTE Állam- és*

Jogtudományi Doktori Iskola Elektronikus Folyóirata. 201-224.

Pokorny Zsanett és Sággy, Eszter (2021): The Policy Agendas of Liberal and Illiberal Democracy (1990–2018). In: Sebők Miklós és Boda Zsolt (szerk.): *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes: The Case of Hungary*. Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 207-244.

Boda Zsolt, Barczikay Tamás és Pokorny Zsanett (2021): The Effect of Regime Types on Policy Agendas in Hungary. In: Sebők Miklós és Boda Zsolt (szerk.): *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes: The Case of Hungary*. Cham, Svájc: Palgrave Macmillan, 247-272.

Pokorny Zsanett (2020): A rendeleti kormányzás szakpolitikai eltérései
In: Sebők Miklós, Gajdusчек György és Molnár, Csaba (szerk.): *A magyar jogalkotás minősége: Elmélet, mérés, eredmények*. Budapest, Magyarország: Gondolat Kiadó, 421-437.

Pokorny Zsanett (2018): A kormányzati napirend és a törvényhozás összefüggései Magyarországon. In: Antal Attila (szerk.): *Politikatudományi tanulmányok: 2018*. Budapest, Magyarország, 32-49.

Pokorny Zsanett (2018): Szakpolitikák változásai a miniszterelnöki beszédekben és a jogalkotásban. *Parlamenti Szemle*, 3:1, 40-61.

6. Az értekezéshez kapcsolódó konferencia-előadások

ECPR General Conference – University of Innsbruck, 2022. augusztus 22-26.

Changes and constancy in Hungarian parliamentary work in the first years of pandemic and before: A comparative analysis

What did the Prime Minister say? Government responses to COVID-19 in Hungary: A policy analysis

ECPR Joint Sessions of Workshops - online (University of Edinburgh szervezésében), 2022. április 19-22.

Goals and Strategies: Role of Legitimacy in Shaping Tax Compliance In Hungary

A Magyar Politikatudományi Társaság XVI. Vándorgyűlése – online (Debreceni Egyetem szervezésében), 2021. június 3-4.

Legitimitás és adófizetés Magyarországon: a magyar adómorált befolyásoló tényezők

ECPR General Conference - online (Science Po szervezésében), 2020. augusztus 24-28.

Topics and Strategies. Role of Prime Minister's Policy Priorities in Shaping the Parliamentary Work in Hungary

The Challenges of Future to the Social Sciences conference – ELTE Társadalomtudományi Kar (Budapest), 2018. szeptember 25.

Changes of the executive agenda in Hungary: experiences from a transition country

11th Anniversary Comparative Agendas Project (CAP) Conference – University of Amsterdam (Amsterdam, Hollandia), 2018. július 4-6.

The role of executive in shaping the legislation in Hungary: a comparative approach

ELTE ÁJK Politológus Doktoranduszok Konferenciája – ELTE ÁJK (Budapest), 2018. június 8.

A kormányzati napirend és a törvényhozás összefüggései Magyarországon

Politológus Doktoranduszok Konferenciája – Budapesti Corvinus Egyetem (Budapest), 2017. december 8.

A kormányzati napirend és a törvényhozás összefüggései Magyarországon

10th Anniversary Comparative Agendas Project (CAP) Conference – University of Edinburgh (Edinburgh, Skócia), 2017. június 15-17.

Agenda diversity and the role of core functions of governments in Hungary: the case of executive speeches

7. A tézisfűzetben hivatkozott irodalom listája

- Allingham, M. G. és Sandmo, A. (1972): Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, 1 (1972) 323-338.
- Alm, J. és Torgler, B. (2006): Culture differences and tax morale in the United States and in Europe. *Journal of Economic Psychology*, 27: 224-246.
- Alm, J. és Torgler, B. (2011): Do Ethics Matter? Tax Compliance and Morality. *Journal of Business Ethics*, Volume 101, Issue 4, 635–651.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2005.09.002>
- Barter, C., és Renold, E. (1999): The use of vignettes in qualitative research. *Social Research Update*, 25. 1-6.
- Bartha, A. és Boda, Zs. (2016): Adómorál, bizalom és kényszerek – adózási motivációk Magyarországon korrupciós botrányok idején. *Közgazdasági Szemle*, LXIII. Évf. 1010-1021.
10.18414/KSZ.2016.10.1021
- Bátory, A. és Svensson, S. (2019): The use and abuse of participatory governance by populist governments. *Policy & Politics*, 47(2), 227-244.
<https://doi.org/10.1332/030557319X15487805848586>
- Becker, G. (1968): Crime and punishment: an economic approach. In: Fielding N.G., Clarke A., Witt R. (Szerk.): *The Economic Dimensions of Crime*. London, Palgrave Macmillan
- Beetham, D. (1991): *The Legitimation of Power*. Cham, Palgrave Macmillan
- Boda, Zs. és Patkós, V. (2018): Driven by politics: Agenda setting and policy-making in Hungary 2010–2014. *Policy Studies*, 39(4), 402-421.
<https://doi.org/10.1080/01442872.2018.1478075>
- Bozóki, A. (2012): The transition from liberal democracy: The political crisis in Hungary. *Mediations*, 26(1), 1-23.
- Böcskei, B. és Szabó, A. (szerk.): Hibrid rezsimek: A politikatudomány X-aktái. MTA TK PTI. 2019
- Braithwaite, V. (2003): Responsive Regulation and Taxation: Introduction. *Law & Policy*, Vol. 29, no. 1. 3-10.
- Clark, A., Regis, M. és Kraus, S. (2020): Predictors of COVID-19 voluntary compliance behaviors: An international investigation. *Global transitions*, 2, 76-82.
<https://doi.org/10.1016/j.glt.2020.06.003>
- Dwenger, N., Kleven, H., Rasul, I. és Rincke, J. (2014): Extrinsic and intrinsic motivations for

- tax compliance: Evidence from a field experiment in Germany. *American Economic Journal: Economic Policy*, Vol 8. NO 3, 203-232.
10.1257/pol.20150083
- Feld, L.P. és Frey., S. B. (2002): Trust Breeds Trust: How Taxpayers Are Treated. *Economics of Governance*, July, 3(2): 87–99.
<https://doi.org/10.1007/s101010100032>
- Gangl, K., Hofmann, E. és Kirchler, E. (2015): Tax authorities' interaction with taxpayers: A conception of compliance in social dilemmas by power and trust. *New Ideas in Psychology*, Volume 37, 13-23.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2014.12.001>
- Gilbert, M. (2006): Who's to blame? Collective moral responsibility and its implications for group members. *Midwest studies in philosophy*, 30, 94-114.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-4975.2006.00130.x>
- Harrits, G.S. és Moller, M.O. (2020): Qualitative Vignette Experiments: A Mixed Methods Design. *Journal of Mixed Methods Research*, December, 2020, 1-20.
<https://doi.org/10.1177/1558689820977607>
- Hoffmann, E., Hoelzl, E. és Kirchler, E. (2008): Preconditions of voluntary tax compliance: Knowledge and evaluation of taxation, norms, fairness, and motivation to cooperate. *Journal of Psychology*, 216(4), 209-217.
<https://doi.org/10.1027/0044-3409.216.4.209>
- Hughes, R. és Huby, M. (2002): The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, 37, 4, 382–386.
<https://doi.org/10.1093/police/paq027>
- Kahan, D.M. (2002): Reciprocity, Collective Action, and Community Policing. *California Law Review*, Volume 90, Issues 5, 1513-1540
- Kirchler, E., Hoelzl, E. és Wahl, I. (2008): Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology*, 210-225.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.05.004>
- Levi, M. (1988): *Of Rule and Revenue*. University of California Press, 1988.
- Levi, M. (1998): *A State of Trust*. In: Braithwaite, V. és Levi, M. (Szerk.): *Trust and Governance*. New York: Russell Sage Foundation. 77-101.
- Levi, M., Sack, A. és Tyler, T.R. (2009): Conceptualizing Legitimacy, Measuring Legitimizing Beliefs. *American Behavioral Scientist*, 53(3): 354-375.
<https://doi.org/10.1177/0002764209338797>

- Martela, F., Hankonen, N., Ryan, R. M. és Vansteenkiste, M. (2021): Motivating voluntary compliance to behavioural restrictions: Self-determination theory–based checklist of principles for COVID-19 and other emergency communications. *European Review of Social Psychology*, 32(2), 305-347.
<https://doi.org/10.1080/10463283.2020.1857082>
- Méder, Z., Simonovits, A. és Vincze, J. (2012): Adómorál és adócsalás-társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás, *Közgazdasági Szemle*, 59(10), 1086-1106.
- Miller, S. és Makela, P. (2005): The collectivist approach to collective moral responsibility. *Metaphilosophy*, 36(5), 634-651.
 10.2307/144039
- Murphy, K. (2004): The role of trust in nurturing compliance: a study of accused tax avoiders. *Law and Human Behavior*, vol. 28. No. 2. 187–209.
<https://doi.org/10.1023/B:LAHU.0000022322.94776.ca>
- Phelan, C. (2006): Public trust and government betrayal. *Journal of Economic Theory*, 130(1), Press, New York, 2013.
<https://doi.org/10.1016/j.jet.2005.03.003>
- Rossi, P.H., Wright, J.D. és Anderson, A.B. (Szerk.): *Handbook of Survey Research*. Academic Press, New York.
- Scharpf, F. (1999): *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford: Oxford University Press.
- Scholz, J.T. és Lubell, M. (1998): Trust and taxpaying: testing the heuristic approach to collective action. *American Journal of Political Science*, 42 (2), 398–417.
<https://doi.org/10.2307/2991764>
- Sebők, M. és Boda, Zs. (Szerk.): *Policy Agendas in Autocracy, and Hybrid Regimes: The Case of Hungary*, Palgrave Macmillan, Svájc (2021) 247-272.
- Timmons, J. F. (2005): The Fiscal Contract: States, Taxes, and Public Services, *World Politics*, 57(4), 530–567.
 10.1353/wp.2006.0015
- Torgler, B. (2003): Tax morale, rule-governed behaviour and trust. Constitutional Political Economy. *Constitutional Political Economy*, Volume 14, Issue 2, 119–140.
<https://doi.org/10.1023/A:1023643622283>
- Torgler, B. (2007): *Tax compliance and tax morale: a theoretical and empirical analysis*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Torgler, B. és Schneider, F. (2009): The impact of tax morale and institutional quality on the

shadow economy. *Journal of Economic Psychology*, Vol. 30, Issue 2, 228-245.

<https://doi.org/10.1016/j.joep.2008.08.004>

Tyler, T.R. (2006): Psychological Perspectives on Legitimacy and Legitimation, *Annual Review of Psychology*, Vol. 57, 375-400.

<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.57.102904.190038>

Tyler, T. R. (2009): Legitimacy and criminal justice: The benefits of self-regulation. *Ohio State Journal of Criminal Law*, 7, 307–359.

Wahl, I., Kastlunger, B. és Kirchler, E. (2010): Trust in Authorities and Power to Enforce Tax Compliance: An Empirical Analysis of the Slippery Slope Framework. *Law & Policy*, Vol. 32, no. 4, 383-406.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2010.00327.x>